

Democratie revisited

De loopbaanbreuk die de verkiezingen voor velen veroorzaken heeft veel tongen losgemaakt en pennen in beweging gezet. De schokgolf draagt de ervaring van het eerdere onbegrip voort. Hoe is dat onbegrip mogelijk in een samenleving, waarbinnen zoveel onderzoekers en adviseurs rondlopen? Niet alleen de afstraffing van paars en de opkomst van LPF vonden onverwacht plaats, maar ook de massale rouw na de moord, de “name and blame”, het zelfbeklag van de verliezers, de bijltjesmomenten, je had het tevoren niet kunnen verzinnen.

Mij heeft bovenal getroffen hoe dominant de rol van een disciplinerende moraal in de afgelopen acht jaar is geweest. Daarmee bedoel ik, dat het oordeel van de machthebbers over de wenselijke waarden niet alleen was gesteld in de politieke agenda of de inhoud van beleid, maar ook in de toegestane beleving van maatschappelijke vraagstukken aan de kant van de burgers. Wie last had van minderheden kon dat misschien wel in de kroeg kwijt, maar niet bij de overheid. De wollen deken van politieke correctheid bedekte veel onlust. De dragers van de dominante moraal vertegenwoordigden bevolkingsgroepen die in hun dagelijks leven in beroep en woonwijk heel weinig met die minderheden van doen hebben, afgezien van wat vermogenscriminaliteit

De media ondersteunden de machthebbers in overweldigende mate. De wereld van de wetenschap corrigeerde niet of nauwelijks. Niet de beleving van grote groepen kiezers vormde de input voor politiek handelen, maar de gedachten van de beleidsmakers over hoe de kiezers zouden behoren te beleven stonden voorop. Daarom was het ook niet nodig te informeren naar feitelijke belevingen.

Voor de actoren binnen de politieke arena was het ongelofelijk dat buitenstaanders geen verschil meer waarnamen tussen de grote politieke partijen en bovendien geen heil meer vewachtten van politieke participatie. Schouderophalend beklagden politici zich over de lethargie van de burgers. Vol onbegrip zagen zij hun ledental dalen en dat van andersoortige politieke organisaties tegelijk stijgen. De samenleving gedroeg zich niet zoals het hoorde. Waarschijnlijk is dat vandaag nog steeds het voornaamste sentiment aan de zijde van veel gezagsdragers. Moraal kan dus ook verduisteren. Ook de vermoedelijke moordenaar handelde wellicht vanuit een morele drang. Moraal kan dus ook rampen veroorzaken. Het volksgevoel heeft zich een weg gebaand. Dat betekent niet dat dit gevoel nu ook tot een koers leidt. Lava stroomt omlaag, verwoest veel en stolt geleidelijk.

Democratie is misschien wel meer dan representatie van voorkeuren van burgers, maar verliest in ieder geval een wezenlijke kwaliteit als die representatie niet meer plaats vindt. Op dat punt is er alle reden voor diepgaande studie. Je kunt betogen, dat het bestaande institutionele bestel – politieke partijen die in een continue omhelzing met massamedia inderdaad erg veel op elkaar zijn gaan lijken - die representatie belemmert. Fundamenteler is de hypothese, dat het individuele bewustzijn van mensen in de 21^e eeuw zich zo aan het ontwikkelen is, dat mensen wel vol waarden zijn, zonder dat die waarden onderling zo verbonden zijn dat ze een handelingsperspectief opleveren. Het verdwijnen van ideologie is precies dat verschijnsel. Zonder waardengeladen handelingsperspectief zijn wij een beetje stuurloos. Laat staan, dat wij vertegenwoordigers kunnen laten weten hoe zij moeten handelen. Algemene representatie wordt dan onmogelijk. Single issue-organisaties worden dan dé politieke organisaties. Eerder mochten wij ervaren hoe buitengewoon vijandig een deel van de politieke wereld reageerde toen wij voorstelden om eens na te denken over andere institutionele vormen van democratie, met meer directe invloed van burgers.

Als door een wesp gestoken. De emotionele investeringen in onze bestaande democratische instituties zijn kennelijk zo groot geweest, dat men het voortbestaan niet aan reflectie onderworpen wil zien.

Woede over gebrek aan eerbied jegens het bestaande verdringt al het overige.

Is de staat blind aan het worden? Of is de samenleving niet meer zichtbaar?

Wellicht is nog de meest comfortabele veronderstelling het streven naar vormgeving van de soevereiniteit van beter dan ooit opgeleide burgers een eigen lavastroom aan het worden is, die zich een weg baant naar voorzieningen en beleid zonder het kanaal van de politieke representatie nog langer te respecteren.

Daarvoor is marktwerking niet voldoende. En ook vraagoriëntatie in zorg en onderwijs niet. Burgers zullen ook op andere dan traditionele wijze zich tot de publieke zaak gaan verhoudingen.

Institutionele behoudzucht is dan niet steeds een verstandige strategie. Soepel meebewegen wel. Wij beleven niet het einde van de politiek, leven niet in een waardeloze wereld, maar in een internetsamenleving vol netwerken zijn wel nieuwe vormen nodig.